

Po odeslání knihy do tisku se cítím jako splasklý balonek

S Kateřinou Tučkovou o tvůrčí hygieně, původní kompozici románu *Bílá Voda* (Host, 2022) a autorském sebepojetí

Kateřina Tučková
(1980)

se narodila v Brně, kde vystudovala dějiny umění a bohemistiku na Masarykově univerzitě. Doktorská studia v oboru dějin umění poté absolvovala na Univerzitě Karlově v Praze (2014). Působí jako spisovatelka, scenáristka, publicistka a v letech 2016–2018 byla prezidentkou a programovou ředitelkou festivalu Meeting Brno. Za román *Vyhnání Gerty Schnirch* (2009) o násilném odsunu brněnských Němců získala čtenářskou cenu Magnesia Litera a nominaci na Cenu Jiřího Ortena. Druhý román *Žitkovské bohyně* (2012) je příběhem o ženské duši, magii a zasuté části našich dějin. Kniha získala cenu Magnesia Litera a Cenu Josefa Škvoreckého. Svět umění a literatury spojila v knihách *Můj otec Kamil Lhoták* (2008) a *Fabrika – příběh textilních baronů z moravského Manchesteru* (2014). Je také spoluautorkou knihy pro děti *Hrdinky – příběhy významných českých žen* (2020) a autorkou řady povídek zařazených v různých povídkových souborech (*Praha Noir*, *Krvavý Bronx*, *Objekty v zrcadle jsou blíže, než se zdají být*, *Střepy* ad.). V divadelní hře *Vitka*, které uvádí brněnské Divadlo Husa na provázku, dramatisovala osud významné české hudební skladatelky Vítězslavy Kaprálové, ve hře *Kabaret Winton* zase příběh dětí zachráněných na počátku druhé světové války Nicholasem Wintonem. Hry podle jejích knih dále uvádějí Městské divadlo Zlín, Městské divadlo Brno, HaDivadlo či divadlo Pod Palmovkou a Švandovo divadlo v Praze. Kateřina Tučková je také nositelkou italské literární ceny Premio Salerno libro d'Europa, v roce 2017 jí byla Ústavem pro studium totalitních režimů udělena Cena za svobodu, demokracii a lidská práva, v roce 2022 jí byla udělena Státní cena za literaturu. Její knihy vycházejí ve dvaceti jazycích.

foto Alžběta Procházka

Ptá se Vojtěch Němec

Blahopřeji ke Státní ceně za literaturu. Jak se po jejím převzetí, i po všech těch „hejtech“ a kauzách kolem toho, cítíte?

Tak nějak normálně. Aktuálně nemám moc čas pozorovat, jak se cítím já, protože se každou chvíli nějak intenzivně cítí moje roční dcera a tříletý syn. Ale děkuju za optání. Loni na podzim mě to celé, řekněme, potěšilo, zaskočilo a nakonec rozhořčilo.

To si umím představit, chápu. V rozhovoru pro DVTV v květnu loňského roku jste řekla, že po *Bílé Vodě* potřebujete nějaký čas, než začnete psát novou knihu, abyste se očistila od postav – jak ten proces hygieny probíhá? Řekla jste, že to jde „časem“. Jdete tomu nějak naproti?

Tentokrát je to odpoutávání opravdu citelné. Deset let jsem žila s postavami, které se hluboce prorýsovaly do mého běžného života – poznávala jsem je, když se jejich charakteru zpřesňovaly, oblébala jsem si je, protože bez toho bych s nimi nemohla trávit tolik času, a nakonec jsem je znala natolik, že jsem věděla, jak by se zachovaly v nejrůznějších situacích. Takže abych od nich získala odstup a nepřenášela si je do příští knihy, chce to trochu času. Prostě jako když blednou vzpomínky na nějakého kdysi blízkého člověka. A chodit tomu naproti nemusím, to se děje samo – běžným denním chaosem kolem dětí, čtením, novými událostmi.

Znamená to tedy, že když vás příběh „pohltní“, tak se hranice mezi realitou a fikcí smazává? Nebo se tím jen vžíváte do role?

Tak bych to nepopsala. Nemám problém poznat hranice mezi realitou a fikčním světem, který mi postupně vyvstává v mysli. Pokud by se mi ta hranice smazávala, vyhledala bych nejspíš psychiatra. Ne, je to jednodušší. Prostě když něco tvoříte, o něco pečujete, něco budujete, stane se to vaší součástí, vytvoříte si k tomu určitý vztah, cítíte závazek. Proto třeba dodnes „pečuju“ o román *Vyhánění Gerty Schnirch* – stále mi přicházejí pozvánky na besedy na gymnáziích nebo univerzitách, kde mluvím o nesmyslnosti kolektivní viny a problematickém česko-německém poválečném vyrovnání. Za své knihy prostě cítím zodpovědnost, témata i postavy beru za své, a tak mi trvá, než se od posledního textu odpoutám a vytvořím v sobě prostor pro něco nového.

V rozhovoru pro ČRo Vltava „Mámě jsem pomoci nemohla. Proto se teď snažím podporovat ženy, které nejsou slyšet“ jste řekla, že v *Bílé Vodě* se vyrovnáváte s osobním traumatem z dětství. Asi proto v románu zhusta vystupují despotičtí či jinak toxičtí muži. Vejdou se do společensky odpovědného románu osobní autorské bolesti?

Opravdu jsem použila obrat „vyrovnávám se“? Protože tak to není, nevnímám psaní jako terapii. Všechny ty zážitky z dětství s otcem, který byl závislý na alkoholu a terorizoval celou rodinu, samozřejmě při psaní (stejně jako v obyčejném životě) někde na pozadí jsou. Díky těmhle temným zkušenostem možná čerpám z širšího rejstříku pocitů, než kdybych je neprožila. A také mají nejspíš vliv na zvýšenou míru empatie, což se hodí – mimo jiné – při promyšlení charakterů postav. Ale nezpracovávám primárně své osobní bolesti. Spíš mě kvůli nim nenechávají v klidu bolesti druhých, především těch, kteří jsou pro většinu společnosti neviditelní. Čili nějak to spolu souvisí, ale ne zas tak těsně. K počítači pak sedám s pocitem, že chci skrz literární text sama nějak pochopit a uchopit téma, které se mě nějak dotklo a nějak ve mně rezonuje.

Ano, v textech se vynořují i věci, o nichž jsme možná coby autoři/autorky nevěděli. Jste tedy objevitelka skrytých záležitostí, nebo chcete jen upozorňovat na dávná příkoří, aby vaše vyprávění bylo mementem?

No, pokud si mám z těchto dvou kategorií vybrat, tak bych radši odvrátila pozornost od skrytých zákoutí vlastní psychiky probublávající v mých literárních postavách k příkořím, která by si zasloužila pozornost naší společnosti.

***Bílou Vodu* jste psala celých deset let a do tisku šla až třetí verze rukopisu. Jak vypadaly, v čem se lišily předchozí jeho verze? Jaká byla struktura či rozsah toho, co si vaši čtenáři v románu nepřečtou?**

Ty verze se lišily hlavně perspektivou. V prvním pokusu byla vyprávěčkou sestra Evarista, tedy postava, která všechna příkoří plynoucí z Akce R a následného věznění prožila. Ta se ale nemohla ocitnout ve všech prostředích, která jsem v knize plánovala zachytit, takže ve druhé verzi jsem změnila ich-formu na er-formu a přivedla na scénu víc vyprávěčů. Ale ani to nestačilo. Takže v poslední verzi ustoupila sestra Evarista do pozadí úplně a všechny ostatní postavy vyprávějí o ní. Teprve takhle kompozice fungovala, teprve takto jsem mohla postihnout všechno, co bylo potřeba, aby

Díky těmhle temným zkušenostem možná čerpám z širšího rejstříku pocitů, než kdybych je neprožila. A také mají nejspíš vliv na zvýšenou míru empatie, což se hodí – mimo jiné – při promyšlení charakterů postav.

byl román plastický ve všech patrech příběhu. A k tomu samozřejmě vznikaly stovky stran textu psaného do slepých uliček, které třeba nejsou špatné, ale samy o sobě nejsou k ničemu. Nicméně myslím, že čtenář o nic podstatného z předchozích verzí nepřišel.

Tak to je dobrá zpráva. Máte nějakého kritického prvního čtenáře svých rukopisů? Nebo vždy jdete rovnou k nakladateli?

Mým prvním čtenářem byl vždycky nakladatel, nebo spíš nakladatelé – Mirek Balaščík a Tomáš Reichel. Ostýchám se dát nehotový, rozpracovaný text komukoliv jinému. Teprve později, až se edituje, ho „testuju“ na dalších čtenářích, respektive odbornících na určitou problematiku – v případě *Bílé Vody* jsem dávala rukopis číst třeba historičce nebo bývalé řeholnici. S těmi pak konzultuju případné nedostatky a velmi mi záleží na tom, abych docílila stavu, kdy to ani na příslušníky jejich profese nebude působit nevěrohodně. Aby si i přísný insider řekl: „Ano, takhle nějak by to mohlo být.“ A ani po takových konzultacích ještě k definitivnímu textu nespěchám, opravuju, přepisuju, cizeluju, takže třeba v případě *Bílé Vody* trval celý proces od prvního odeslání rukopisu přes zanášení připomínek a editaci až po vyhotovení čisté sazby zhruba rok.

Nakolik si necháváte na rukopis „sáhnout“ redakčním okem? Měla jste spíš přísné, či benevolentní redaktory či redaktorky?

Nechám si poradit, s tím nemám problém. V rozsáhlém textu se snadno nechají nedostatky nebo chyby, které při tom, jak jsem toho tématu plná, sama nevidím. Dost často se mi například stává, že stejnou informaci napíšu dvakrát, pokaždé jinak a v rozestupu třeba stovky stran, což by ale pozorného čtenáře stejně iritovalo. V Hostu jsem spolupracovala s redaktorkami Ikou Danielovou a Olgou Trávníčkovou a ty mě vždycky upozornily na spoustu podobných momentů nebo na nepřesné formulace a tak dále. A nikdy nešlo o přísnost nebo benevolenci, žádné poměrování eg neprobíhalo. Naším společným cílem byl co nejlépe vyprávěný text, takže nad jejich návrhy jsem vždycky přemýšlela a většinu jich nějak zapracovala. Vlastně mě mrzí, že jejich práce, respektive práce redaktorů obecně, je tak neviditelná, a tím pádem nedoceněná. Na výsledek má totiž skutečně markantní vliv. Tak jim aspoň touto cestou ještě jednou děkuju.

Tou redakční přísností jsem „poměřování eg“ rozhodně nemínil. Co by pomohlo, aby práce redaktorů/redaktorek byla více vidět?

Pro začátek by mohlo pomoci, kdyby se o této profesi více mluvilo a byla lépe honorovaná.

Vaše *Bílá Voda* je z hlediska formy spíše „user-friendly“. Co převažuje ve vašem psaní – snaha o čtivost, nebo touha zpřístupnit čtenářům to, co jste sama zjistila?

Co převažuje při procesu psaní? To asi nejde jen tak jednoduše zodpovědět. Z makrohlediska samozřejmě promyšlím strukturu románu, vývoj postav nesoucích poselství, které chci předložit čtenářům, hledám kloubové momenty, kde mezi hrdiny dojde k nějaké důležité interakci, v *Bílé Vodě* jsem také soustavně přehodnocovala rozložení čtenářsky neatraktivních informací. Ale z mikrohlediska čili při samotném psaní jsem na něco jako čtivost nebo srozumitelnost nemyslela. To ani nejde, nebo mně tedy ne. V takové chvíli už totiž nehraje racionálně důležitou roli, prsty po kláves-

čovou roli. A ten kontrast s civilně vyprávěným příběhem s naturalistickými scénami se mi prostě zamlouval. Nebo abych to řekla ještě jasněji – od počátku jsem nad vším tím shromažďovaným materiálem přemýšlela jako nad románem, neměla jsem chuť psát odborný text, takže jsem v myšlenkách ani nepostupovala od „okořnění suchého zpracování historických pramenů senza-cemi“, ale kladla jsem si otázku, jak ten příběh uchopit se vším, co potřebuje, aby z něj byl plný, plastický román.

Jde mi totiž o to, že ve vyprávění *Bílé Vody* často nejdete pro efektní či přeexponované (naturalistické, názorné) scény daleko. Možná proto si tak snadno lze román představit jako adaptaci divadelní hry, filmem nebo televizním seriálem? Neubírá se tou efektností na autenticitě?

No nevím, já si tedy zrovna *Bílou Vodu* jako divadelní adaptaci představit neumím. Taková spousta linek nepůjde jen tak lehce zjednodušit. Takže jsem sama zvědavá, jak k tomu ve Slovenském národním divadle, v Městském divadle v Brně a v Národním divadle v Praze, kde by měli *Bílou Vodu* od příští sezony uvádět, přistoupí. Podobně to cítím i s filmem – bude to opravdu náročné. A jestli se neubírá efektností na autenticitě? To vám neřeknu, to byste se musel zeptat méně zainteresované osoby, než jsem já.

V postavě Evaristy vyprávíte příběh mučednice režimu, hrdinky, svým způsobem svaté. Jako by Lena ani nebyla hlavní postava, jen spektaklu odkrývaných dějin přihlížející „reflektor“ či nárazník světónázoru a faktů. Evarista na mě působila takřka jako nesmrtelná akční hrdinka – postava, které se nic stát nemůže. Nebála jste se, že to bude vyznívat schematicky, ploše? Teď narážím na to, že vás pobavil názor jednoho z recenzentů, že jedna z postav je „James Bond římskokatolické církve“ – že možná váš text a jeho formulování k takovým srovnáním svádí.

Ale vždyť já vyprávím příběh svaté. A Lena není hlavní postava, ona je pouze jednou z protagonistek, která o této světicí přináší svědectví. Mimochodem, přijde mi zajímavé, že i tady, na stránkách literárního časopisu, musím zdůrazňovat, že ta kniha je román. Není to literatura faktu, ke které jsem připentlila pár, jak jste řekl, „senzačních scén“. Evarista nikdy nežila, byť se do ní promítly osudy skutečně existujících osob – stále je to ale románová postava. Takže si klidně může dovolit být akční hrdinkou a působit jako nadpřirozená bytost. Však oni svěťci a svěťvice v hagiografiích také moc reálně nepůsobí. Ovládají bilokaci, čtení myšlenek, levitují, často je řídí hlas, který nikdo jiný neslyší, a tak dále... Čili to, že se v Evaristině příběhu zrcadlí případy skutečných vězeňkyň režimu, skutečné hrdinky moravské podzemní církve anebo skutečných, respektive katolickou církví uznaných světic, pořád nic nemění na tom, že je „jen“ literární postavou. Takže ne, nebála jsem se, že bude kvůli svému působení schematická – měla jsem za to, že čtenářům dojde, že do příběhu, který vypadá jako záznam skutečných událostí, byla zasazena postava s typickými hagiografickými *topoi*, včetně mučednického konce.

Ale vždyť to, že jde o román, nerozporuji. Lze psát romány à la these donekonečna? Neunaví se tím člověk? Někdo lavíruje mezi různými žánry, zaměřenými, jindy se tvůrci uchylují k tvorbě pro děti. Nechystáte nějaký „hygienický“ úkrok od historicky laděných románů?

No já jsem v mezidobí mezi těmi třemi historickými romány napsala disertaci, spoustu kurátorských textů k výstavám, léta jsem psala sloupky do různých časopisů, napsala řadu povídek, tři divadelní hry, novelu *Fabrika*, která doprovázela velkou výstavu *Brno – moravský Manchester* v Moravské galerii, knihu pro dospívající čtenáře *Hrdinky*, která představuje významné ženy naší minulosti, a teď čerstvě i verše pro batolata, což mají na svědomí moji potomci. Tak mám pocit, že moje psaní je docela „hygienický“ různorodé. ►

Již od prvních řádků z vás mám pocit, že jste dost systematická. Jaký je váš tvůrčí režim, když zrovna píšete? Máte nějaké spisovatelské rituály, obsese?

Nic zvláštního. Vypnu si telefon a na několik hodin se odpojím od světa. Stačí mi ticho, internet, prostor pro přerovnávání poznámek a rozevřených knížek, zelený čaj nebo káva. Zajímavější je ale možná ta fáze, kdy nepíšu, kdy sbírám materiály. Výjezdy do archivů nebo za pamětníky, poznávání míst, ve kterých se příběh odehrává, a nasávání všeho, co se k tématu pojí – to je skutečné dobrodružství. To je čas, během kterého čerpám, vzdělávám se, objevuju nečekané souvislosti, naplňuju se novotami jako balonek, který se pak při psaní pomalu vypouští, až nakonec splaskne. Doslova. Po odeslání knihy do tisku se přesně tak cítím – jako splasklý, úplně prázdný balon.

Rozumím, že to je pracný, leč slastný proces. Pro ČRo Vltava jste v rozhovoru řekla, že jste se v Bílé Vodě „zahltila horou materiálu“, i proto vám dala tolik zabrat. Znamená to, že se poučíte a budete si téma knihy vybírat pečlivěji? Nebo budou vaši čtenáři čekat dalších deset let?

To nevím, to se ukáže. S *Bílou Vodou* jsem se toho hodně naučila, teď už bych poznala dřív, kdy je potřeba se zastavit a přehodnotit celou koncepci, byť by bylo bolestné

rozloučit se s mnoha dobrými stránkami. Také jsem ovšem zjistila, že každá kniha má svůj čas. Že se nedá uhnat. Bylo by to na ní poznat a mně nejde o rychlost publikování, ale o nejlepší možný výsledek. V tom mám čisté svědomí. Samozřejmě sama doufám, že příští knihu budu psát kratší čas, protože deset let s jedním tématem bylo opravdu příliš.

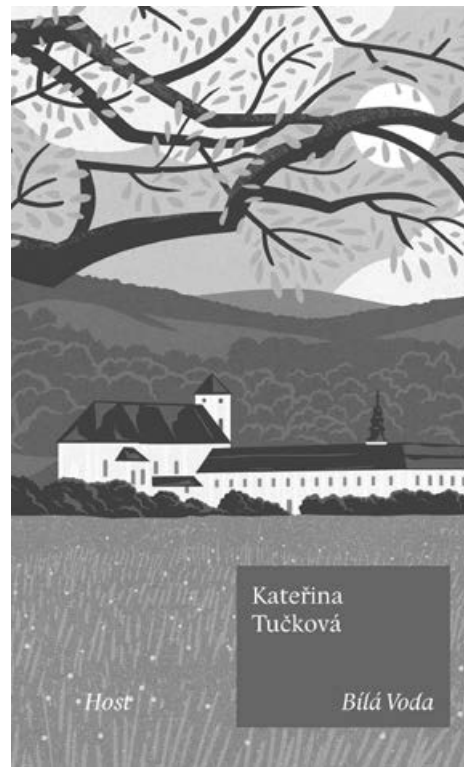
Chápu, že je dobré si zachovat odstup od psaní a jeho reflexe, ale přesto mě zaujalo, že na jednu stranu recenze nevyhledáváte, ale na stranu druhou tvrdíte, že jste si z nich nic ve smyslu „tohle jsem možná mohla udělat jinak“ neodnesla. Jak to tedy je? Vybíráte si, jaké recenze budete číst a jak je budete číst?

Tak já čtu tisk jako každý jiný, takže – a teď je tedy poněkud samožerné, že to říkám, tak mi to promiňte – zkrátka v médiích, které čtu, se recenze na moje knížky objevují, takže když jsem na ně narazila, tak jsem si je samozřejmě přečetla. Když někde jinde nějakou hodně katovskou objeví můj manžel, tak mi z ní pak s gustem cituje při snídaních, občas mi někdo z přátel pošle na nějakou link – prostě nežiju ve skleníku, aby ke mně zprávy z okolního světa nepronikly. Zároveň se ale po reflexích svých knih nijak nepídím. A je pravda, že jsem si z recenzí, které jsem četla, nikdy nevzala nic, co by

mě přesvědčilo, že jsem něco měla udělat jinak. Na to ty knihy promyslím a s redaktory cizeluju opravdu dlouho, takže jsem si pak jistá, proč jsem něco napsala tak či onak. A stejně tak je pravda, že mi žádná recenze nepomohla v příštím psaní. Což ale nakonec není účelem recenzí, že. Tím vším ovšem nechci recenzenty přehlížet a recenze bagatelizovat, sama je čtu pro přehled o tom, co vychází a co bych si případně chtěla přečíst.

Zůstat v obraze, to je, oč tu běží. Cítíte se tedy autorsky jako „hotová“, že už na sobě nepotřebujete pracovat?

Ne, to určitě ne. Jako autorka se před každým novým tématem, před každou první prázdnou stránkou nové knihy cítím úplně roztřesená a nejistá. Jako bych nenapsala nikdy nic. Prostě pokaždé začínám znovu od začátku, takže myslím, že „hotová“ nebudu nikdy. Leda až v posmrtně vydaném souborném díle. ■

Zkraje května chystá nakladatelství Host limitovanou edici románu Kateřiny Tučkové *Bílá Voda* s ilustracemi Jaromíra 99